

Карпінська Л. Л.,

викладач кафедри іноземних мов

Одеської національної академії харчових технологій

ОРІЄНТАЛІЗМ У ТВОРЧОСТІ ОСКАРА УАЙЛЬДА

Анотація. У статті розглянуто специфіку творів О. Уайльда, присвячених східній тематиці. Особлива увага приділяється використанню у тексті стилістичних прийомів та лексем. Проведено аналіз текстів із застосуванням методу текстових паралелей.

Ключові слова: Схід, метафора, порівняння, паралелізм.

Постановка проблеми. Термін «орієнталізм» утворений від латинського слова *orientalis* – східний і означає висвітлення східних тем і мотивів у європейському мистецтві Нового часу. Літературний інтерес до них з'явився в XIX столітті в ході дослідження європейцями близькосхідних та азійських країн. Звернувшись до мистецтва і літератури Сходу, європейські художники, письменники і поети знайшли велике джерело сюжетів і нових тем, що сприяло зростанню інтересу до орієнтальної культури у всій Європі в цілому.

Передумовою для проникнення орієнталізму в культуру Британії став постійний розвиток і розширення її колоніальних володінь. На англійську мову були перекладені арабські казки «Тисяча і одна ніч» та книги Марко Поло. Захоплення Сходом помітно вплинуло на англійську літературу. На початку XIX століття Д.Г. Байрон в традиціях романтизму написав шість поем, які отримали назву «Східні повісті». На рубежі XIX–XX століть майстер пригодницького роману Г.Р. Хаггард опублікував ряд творів, дія яких відбувається в британських колоніях Південної Африки. Тоді ж Р. Кіплінгом була створена серія романів, присвячених індійській тематиці. Безліч орієнтальних ремінісценцій простежуються і в творчості О. Уайльда. Зображення східних країн стало однією з основних тем його творів. Проте уайльдівський орієнталізм не мав політичного відтінку, тоді як літературна творчість згаданих англійських авторів формувала у читача певний світогляд і особливе ставлення до країн Сходу. «Схід пряний, давній, яскравий і барвистий» цікавив Уайльда виключно з художнього боку, тому його твори не привернули увагу вчених. Відтак, орієнтальна тема в літературній спадщині одного з найяскравіших письменників XIX століття залишається ще недостатньо вивченою.

Цій проблемі було присвячено дисертаційне дослідження А.В. Геласімова, але воно виконано на стику літературознавства, культурології та філософії. Проте для більш повного розуміння художнього тексту необхідний його філологічний аналіз, який передбачає взаємодію літературознавчого і лінгвістичного підходів [1, с. 15].

Метою статті є стилістичний аналіз творів О. Уайльда, присвячених східній тематиці. Для досягнення мети дослідження поставлені такі завдання:

- виявити східні ремінісценції та символи в творах письменника;
- виділити в даних текстах лексичні та стилістичні особливості.

Виклад основного матеріалу. Підкреслюючи роль орієнтальної культури в розвитку європейського мистецтва, О. Уайльд писав: «Там, где торжествовал ориентализм – из-за географической близости, как было в Византии, на Сицилии, в Испании, или под влиянием крестовых походов, как в остальной Европе, возникло прекрасное и полное воображения искусство...» [2, с. 923]. Вплив східного мистецтва на англійського письменника виявився в подібності написаних ним казок і сюжетів східної літератури. У казці «The Nightingale and the Rose» О. Уайльд звернувся до змісту перської легенди, де розповідається, як соловей, побачивши прекрасну квітку, притиснув її до грудей, але поранився гострим шипом. Кров птаха пофарбувала білі пелюстки троянди в червоний колір. В уайльдівському творі увага автора приділяється опису таких деталей східного пейзажу, як сад, ніч, місяць, річка. Зображення місяця підкреслено метафоричними епітетами, посиленними алітерацією: *cold crystal moon* [3, р. 35]. Для створення образу червоної троянди письменник в традиціях ісламської літератури вишикує «гіллясті» порівняльні конструкції. «*My roses are red*», *it answered, "as red as the feet of the dove, and redder than the great fans of coral that wave and wave in the ocean-cavern ..."* [3, р. 35]. У тексті Уайльд використовує характерні для перської поезії бінарні опозиції: місяць – сонце, соловей – троянда, зима – квітка. Пишна метафоричність, численні гіперболи і повтори для створення зримих образів зближують мову письменника зі стилістичними особливостями східної лірики: «*Pale was rose, at first, as the mist that hangs over the river – pale as the feet of the morning, and silver as the wings of the dawn*» [3, р. 36]. Таким чином, в оповіданні фіксуються окремі елементи східного літературного стилю.

Зміст іншої казки О. Уайльда, «The Happy Prince», асоціюється у окремих літературознавців з індійським міфом про Гаутаму Будду. Безіменний уайльдівський принц народився і виріс у прекрасному палаці, огороженому від всіх нещастя світу високим муром, нічого не знаючи про людські страждання. Але після смерті він стає позолоченою статуєю, встановленою в центрі міста. З висоти кам'яного п'єдесталу принц побачив, скільки в світі горя і бід. Щоб допомогти знедоленим, він віддав золото і коштовне каміння, яким він був прикрашений, навіть ті сапфіри, які були вставлені в очі, та перетворився на просту свинцеву статую.

Індійський принц зі східної легенди, Сіддхатха (Гаутама Будда), також виріс у розкоші. Його батько робив все, щоб спадкоємець не знав ніяких турбот і захищав сина від негаразд і прикостей світу. Але Сиддхатхе вдалося вибратися за межі палацу, де він дізнався, що в світі є хвороба, старість і смерть. Після зустрічі з реальністю він відмовився від своїх скарбів, став жебраком, бродячим пустельником і провів решту життя з простими ченцями. Щасливе життя уайльдівського принца, оточеного високим муром, використання тричастинної композиції при його зустрічі з потворними явищами з реальної дійс-

ності, і, як наслідок, перегляд життєвих цінностей, відмова від багатьох прикрас – все це повністю повторює головний сюжет історії про земне життя Будди.

У цьому оповіданні також чітко помітна тема Єгипту. Письменник створює сонячні картини теплої долини Нілу з тропічною рослинністю. Яскраві східні пейзажі різко контрастують з сумним видом холодних присмеркових вулиць і убогістю зимового міста, над яким на високій колоні стоїть статуя Щасливого принца. Головну роль при створенні зримих образів Єгипту грають фітоніми і зооніми, що зображують південну екзотичну флору і фауну: *lotus-flowers, bulrushes, palm-trees, river-horse, lions, crocodiles, red ibises, gold-fish* а також назви пам'яток Стародавнього Єгипту: *Memnon (statue), Temple of Baalbec, Sphinx*. Письменник створює вигадані образи східних ландшафтів, акцентуючи увагу на окремих художніх деталях за допомогою стилістичних прийомів. Для зображення тварин біля нільських берегів використовуються епітети, метафоричні порівняння, звукопис, алітерація.

“... the yellow lions come down to the water's edge to drink. They have eyes like green beryls, and their roar is louder than the roar of the cataract” [3, p. 20]. “... the crocodiles lie in the mud and look lazily ...” [3, p. 20].

Зображення давньоєгипетського пам'ятника підкреслено консонацією і синтаксичною інверсією: “... on a great granite throne sits the God Memnon ...” [3, p. 21]. Кам'яний Сфінкс описаний гіперболами “*Sphinx <...> is as old as the world itself, and lives in the desert, and knows everything*” [3, p. 21]. Сфінкс – один із улюблених символів письменника. Незабаром після казки «The Happy Prince» О. Уайльд публікує у віршованій формі однойменну поему «Sphinx», яка також присвячена темі Єгипту. Над цим твором письменник почав працювати, коли був студентом Оксфорду, і закінчив його через 20 років.

У поемі перед читачем постає образ таємничої істоти в напівтемній кімнаті, за якою спостерігає ліричний герой. На початку твору він захоплюється красою незвичайної тварини. Зовнішність Сфінкса передається словами “... my lovely seneschal! So somnolent, so statuesque! Come forth your exquisite grotesque! Half woman, and half animal!” [4, p. 211]. Далі автор розповідає про попереднє життя Сфінкса, сповнене пригод. Перед ліричним героєм у темряві проходить ряд картин схожих на сновидіння. Вони пов'язані зі стародавньоєгипетськими переказами і легендами. Для цього Уайльд використовує тематичний ряд іменників, що позначають нічні сутінки: *gloom, twilight, night, moonlight, evening*.

Поступовий розвиток подій в поемі перетворює красиву й витончену кішку на люте та безжалісне чудовисько, і ліричний герой змінює своє ставлення до нього.

Одна з головних тем твору втілюється в образі часу. У рядках поєднуються слова *centuries, summers, dawns, nights*. Вони поєднуються з дієсловами, що показують невимолите спливання часу: *follow, grow, are hurrying*. Але в нескінченній низці подій і ході історії німий та загадковий Сфінкс залишається незмінним; зображуючи його посмішку, автор використовує метафоричні епітети: “*curve Archaic smile*” [4, p. 219]. Його очі метафорично порівнюються з відбиттям місяця в стоячому озері. “*Your eyes are like fantastic moons that shiver in some stagnant lake*” [4, p. 236].

О. Уайльда цікавить міфологія Єгипту. Його твір насичений іменами давньоєгипетських й асирійських божеств: *Ammon, Anubis, Apis, Ashtaroth, Thoth, Memnon, Isis, Osiris, Pasht,*

Tragelapho, назвами фантастичних чудовиськ: *Basilisk, Asp, Hippogriffs, Gryphon, Chimaera*. При створенні образу східної країни також вживаються екзотизми: *corybants, hieroglyphs, sarcophagus, caravan*. Вони розташовані на кінцях рядків і фонетично підкреслені римом. У центрі поеми автор описує головного єгипетського бога – Амона. Його статуя встановлена на дорогому п'єдесталі і прикрашена перлами та смарагдами. Краса дорогоцінного каміння виділена прийомом порівняння (“*...curious pearls, like frozen dew*”) і епітетами (“*The wondrous ocean emerald*”) [4, p. 228].

Широке поклоніння Амону акцентується анафоричним повтором кількісного числівника: “*Ten hundred shaven priests did bow To Ammon's altar day and night, Ten hundred lamps did wave their light Through Ammon's carven house ...*” [4, p. 229].

У тексті використовується ряд топонімів, які позначають східні країни, міста, території, звідки везли в Єгипет цінні товари: “*The merchants brought him steatite From Sidon in their painted ships:*

The meanest cup that touched his lips Was fashioned from a chrysolite.

The merchants brought him cedar chests Of rich apparel bound with cords” [4, p. 229].

Повторення фрази служить фоном, на якому виділяються назви дорогих предметів, призначених в дар верховному божеству. Однак далі письменник розповідає про зруйновану часом статую Амона і його спорожнілий храм. Він згадує скам'янілі зображення Анубіса, Мемнона. Їх застиглий вигляд і нерухолий погляд передаються повтором слова “*still*” в анафоричній конструкції. “*Still by the hundred-cubit gate Dog-faced Anubis sits in state ... Still from his chair of porphyry gaunt Memnon strains his lidless eyes*” [4, p. 233].

У фіналі твору ліричний герой відмовляється від східних язичницьких вірувань і стверджує для себе ідеали єдиної християнської релігії.

Орієнтальні мотиви присутні у О. Уайльда також і в драматичному жанрі. В основі його п'єси «Соломія» закладено сюжет біблійної легенди про іудейську царівну, яка зажадала у тетрарха Ірода відрубати голову пророка Іоанна Хрестителя (Іоаканна) в нагороду за свій танець. Письменник переосмислює сюжет євангельської історії і зробив царівну головною героїнею своєї драми. Дія п'єси відбувається вночі, і персонажі твору в монологах постійно порівнюють Соломію з місяцем: “*Look at the moon ... She is like a little princess who wears a yellow veil, and whose feet are of silver. She is like a princess who has little white doves for feet. You would fancy she was dancing*” (Місяць повільно рухається в темному небі, немов у танці, і його мінливий зовнішній вигляд передбачає і визначає помисли царівни) [5, p.6]. Для опису зовнішності Соломії письменником використана комбінація жовтого, срібного, золотого, білого кольорів, тобто колористична гама місяця. Образ місяця стає метафорою, символом і лейтмотивом п'єси. В кінці твору його колір порівнюється з кольором крові, що передбачає трагічну розв'язку. Акцентуація кольору – це одна з характерних рис стилю Уайльда. Для зображення іншого персонажа – пророка, він використовує контрастну яскраву комбінацію червоного білого і чорного кольорів. З розвитком дії драми і наростанням динамічної напруженості кількість кольорних прикметників у творі різко зростає.

З точки зору стилю і вибору лексики п'єси на Уайльда вплинули тексти Біблії. Окремі монологи драми насичені ста-

розавітними символами, порівняннями, і стилізовані під східні вірші. Так, наприклад, речення в одному з монологів Іоакана: "The eyes of the blind shall see the day, and the ears of the deaf shall be opened" [5, p. 55] звучить в біблійних віршах: "Then the eyes of the blind shall be opened, and the ears of the deaf be unstopped" (Isaiah 35:5) [6, p. 1112]; У п'єсі О. Уайльда Іоаканн вимовляє: "... the sun shall become black like sackcloth of hair, and the moon shall become like blood, and the stars of the heaven shall fall upon the earth like ripe figs that fall from the fig-tree ..." [5, p. 56]. Це перефразований вислів з книги Апокаліпсису біблійного тексту: "... and the sun became black as hair sackcloth, and the whole moon became as blood, and the stars of heaven fell upon the earth, as a fig tree, shaken by a great wind, casts its unseasonable figs" (Revelation 6: 12-13) [6, p. 1621].

Система порівнянь і метафор, які використовує Соломія при зверненні до Іоаканну, взяті з книги Пісня Пісень: "Thy body was a column of ivory set on a silver socle..." [5, p. 38]. Синонімічні вирази, тільки в іншому контексті є в Пісня Пісень: "thy neck is as a tower of ivory" (The Song of Songs 7: 4), "... pillars there of silver" [6, p. 926]. Слова Соломії в кінці п'єси: "... Neither the floods nor the great waters can quench my passion" [5, p. 67] повторюють зміст біблійної фрази: "Much water may not put out love, or the deep waters overcome it". (The Song of Songs 8: 7) [6, p. 926].

В оповіданні "The Canterville Ghost" письменник вдається до старозавітного символу, зображуючи квітуче мигдальне дерево. Згадка про квітучий мигдаль міститься в книзі Екклезіаста. У біблії він є символом старості, сивини і смерті: "...и зацветет миндаль, ... ибо отходит человек в вечный дом свой, и готовы окружить его по улице плакальщицы" /Еккл.12:5 [7, с. 474].

У творі "The Canterville Ghost" цвітіння дерева стає знаком того, що головний персонаж оповідання, привид Кентервільською замку, засинає і знаходить вічний спокій. Переказ біблійних фраз і використання старозавітних символів характерно для різних творів Уайльда з метою підвищення експресії розповіді й посилення емоційного впливу на читача.

Ще один твір О. Уайльда представляє стилізацію в дусі арабського Сходу – з караванами, мандрівними купцями, воїновничими татарами і розсипами блискучих каменів. Це витримана в жанрі східного оповідання казка "The Fisherman and his Soul". Основну частину її розповіді складають описи вигаданих східних країн з екзотичними релігіями, незліченими скарбами і дивовижними племенами. Вони ґрунтовані на казках «Тисяча й однієї ночі». Рамкова композиція цього твору є «розповідь в розповіді». Такий жанр «обрамленої повісті» часто використовується в арабських казках і корінням йде в індійський фольклор. Створюючи картини середньовічного арабського Сходу, О. Уайльд детально виписує художньо-образні деталі: розкіш палаців, розмаїте етнічне населення міст, гучні базари, екзотичний одяг, дорогоцінне каміння і ювелірні вироби. У тексті твору використовується багато географічних назв: *Libya, India, Egypt, Sidon, Tyre, Mecca, Samarkand, Oxus i етнонімів: Nubian, Syrian, Circassian, Armenian, Afghans, tatars.*

У зображенні сцен міського життя з метою передачі місцевого колориту автор вживає екзотизми *bazaar, turban, bamboo, eunuch, dervish*. Особливий інтерес у письменника викликають образи бедуїнів, незвичайні головні убори, ювелірні вироби та екзотичні релігії. Розповідаючи про жителів Сходу, Уайльд не зображує їх обличчя, але виписує деталі своєрідних убрань і прикраси: "... and their turbans are covered with golden sequins,

and long strings of amber and carved peach-stones glide through their cool fingers" [3, p. 169].

Однією з основних рис уайльдовського стилю є вживання назв дорогоцінного каміння для створення метафор, які підкреслюють яскравість фарб. Однак у творах зі східною тематикою, описуючи багатство султанів і правителів, Уайльд вишикує лексичні ряди назв дорогоцінного каміння в номінативному значенні, відтіняючи їх паралелізмом. "I have moonstones that change when the moon changes, and are wan when they see the sun. I have sapphires big like eggs, and as blue as blue flowers. The sea wanders within them, and the moon comes never to trouble the blue of their waves. I have chrysolites and beryls, and chrysolites and rubies; I have sardonyx and hyacinth stones, and stones of chalcedony" [5, p. 71].

Характерні для творів англійського письменника колористичні гами з двох або трьох кольорів змінюються в казці "The Fisherman and his Soul" яскравими і різнобарвними, як східний килим, композиціями: "The priests in their yellow robes moved silently through the green trees, and on a pavement of black marble stood the rose-red house in which the god had his dwelling. <...> The tiled roof was of sea-green porcelain <...> On the priest's head was a mitre of black felt decorated with silver crescents" [3, p. 155–156]. К. Чуковский відзначав у своєму нарисі, присвяченому О. Уайльду, що «он... не столько живописал, сколько «вышивал» — вышивал шелками, золотом и серебром» [8].

Створюючи опис південного саду на семи терасах, автор згадує екзотичні рослини, фіксує увагу читача на їх ботаничних назвах за допомогою полісіндетон: "It was planted with tulip-cups and moonflowers, and silver-studded aloes The cypress-trees were like burnt-out torches" [3, p. 172]. При зображенні фонтану, з метою підкреслити значимість цієї деталі як основної особливості східного саду, О. Уайльд використовує конвергенцію – сходження в одному місці серії різних стилістичних прийомів: інверсію, метафоричне порівняння й епітети. *Like a slim reed of crystal, a fountain hung in the dusky air* [3, p. 172]. У створенні іншого пейзажу авторським епітетом акцентується образ місяця: *honey-coloured moon*.

У кульмінаційній частині казки "The Fisherman and his Soul" Уайльд знову вдається до біблійних текстів, вжитих у словах головної дійової особи: *I called on thee at dawn, and thou didst not come to my call. The moon heard thy name, yet hadst thou no heed of me* [3, p.188]. Це речення є вільним переказом віршів з Псалтиря. <...> "I cry by day, and thou answerest not; and by night, and there is no rest for me" (Psalm 22: 2) [6, p. 874].

Висновки. Переробляючи різні твори східної літератури, надаючи їм нове трактування і своє стилістичне оформлення, письменник перетворює їх в оригінальні твори. Звернення до теми Сходу значно вплинуло на вибір лексики і формування авторського стилю О. Уайльда. Прагнення передати «східний стиль» виявилось у вживанні специфічних географічних і ботаничних назв, екзотизмів, використанні паралельних конструкцій, повторів, розгорнутих метафор і характерних барвистих епітетів. У творах з'являються багатоярусні порівняння, часто розгорнуті і деталізовані. Численні тропи надають оповіданню вишукану образність. Стилістичний прийом порівняння, одна з характерних рис стилю біблії, є найчастішим у творах Уайльда, присвяченим східній тематиці. Друге місце за частотою вживання займає анафора. Різко збільшується кількість кольорних прикметників, описи стають багатокольорними і яскравими. Одним із найуживаніших у його творах є символ

місяця. У кульмінаційних моментах оповідань автор вдається до біблійних стилів і символів. Таким чином дух східного мистецтва багато в чому визначив не тільки тематику, але й декоративні основи уайльдівського тексту, він сприяв підкресленій мальовничості, зримості і фактурності мови письменника. Перспективним вважаємо поглиблене вивчення фонетичної стилістики в поетичних творах автора, таких як "Ave Imperatrix", "The New Helen", "Camma", "Ravenna".

Література:

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: Учебник для вузов. 5-е изд., испр. и доп. Москва: Флинта: Наука, 2002. 384 с.
2. Уайльд О. Полное собрание прозы и драматургии в одном томе. Москва: Альфа-книга, 2008. 1264 с.
3. Wilde O. Fairy Tales and Stories. London: Octopus Books Limited, 1980. 336 p.
4. Уайльд О. Стихотворения. Москва: Текст, 2016. 288 с.
5. Уайльд О. Salome. Москва: Т8, 2017. 78 с.
6. Библия. Синодальный перевод. Bible. English Standard Version. Москва: Рос. Библийское о-во, 2013. 1738 с.
7. Архимандрит Никифор (Бажанов). Библийская энциклопедия. Москва: Вече, 2012. 656 с.
8. Чуковский К.И. Оскар Уайльд. URL: <http://www.chukfamily.ru/korney/prosa/kritika/oskar-uajld-iz-anglo-amerikanskix-tetradej> (дата звернення: 20.09.2018).

Карпинская Л. Л. Ориентализм в творчестве О. Уайльда

Аннотация. В статье рассматривается специфика произведений О. Уайльда, посвященных восточной тематике. Особое внимание уделяется исследованию стилистических и лексических особенностей текста. Проведен анализ текстов с применением метода текстовых параллелей.

Ключевые слова: Восток, метафора, сравнение, параллелизм.

Karpinska L. Orientalism in the works by O. Wilde

Summary. The article deals with the specificity of some works by O. Wilde devoted to oriental topics. Particular emphasis is being given to study of the stylistic and lexical means in the texts. The texts are analyzed with the use of textual parallel method.

Key words: The East, metaphor, comparison, parallelism.